

MITAS APIE HILĄ HELENISTINĖJE POEZIJOJE

Audronė Kudulytė-Kairienė

Vilniaus universiteto

Klasikinės filologijos katedros docentė

Mitas apie jaunuolį Hilą, kurį pamilo ir pagrobė šaltinio nimfos, buvo mėgiama tiek graikų, tiek romėnų poetų tema¹. „Cui non dictus Hylas?“² – retoriškai klausė Vergilijus *Georgikose* (*Georg.* III. 6). Šis mitas tapo labai populiarus helenizmo epochoje, nors, kaip liudija *Argonautikos* scholijai³, buvo žinomas ir anksčiau⁴. Išsimokslinę helenistiniai poetai siekė parodyti savo išprusimą, todėl kūrinuose pateikdavo įvairiausių šalių, upių, kalnų, žvaigždynų

pavadinimų, aprašydavo mažai žinomus papročius ar prietarus, į kontekstą įpinda-vo retus mitus ir jų versijas. III a. pr. Kr. mitą apie Hilą savo kūrinuose papasakojo žymūs to meto poetai Teokritas ir Apolonijas Rodietis, II a. pr. Kr. – didaktinių poemų kūrėjas Nikandras. Panašų mitą apie nimfos pagrobtą jaunuolį Astakidą mini Kalimachas (AP VII. 518)⁵.

Teokritas mitą apie Hilą išdėsto XIII, *Hilu* pavadiname, epilijuje. Šio neilgo kūrinio (75 eilutės) siužetinė linija nesudėtinga. Kartu su argonautais į tolimąją Kolchidę plaukia Heraklis kartu su savo mylimoju Hilu⁶. Kai laivas sustoja nakčiai Bitinijos žemėje, Hilas išlipa į krantą parnešti vandens vakarienei, tačiau šaltinio nimfos, susižavėjęs jaunuoliu, įtraukia jį į vandenį. Nesulaukęs mylimojo, Heraklis išeiną jo ieškoti. Nesuradęs Hilo, jis pavėluoja grįžti į laivą ir priverstas pėsčiomis vykti į Kolchidę (Theoc. XIII. 68–70)⁷. Teokritas

¹ Plg. Verg. *Ecl.* 6. 44. Šį mitą pasakoja I a. pr. Kr. poetas Propercijus (Prop. 1. 20). Epizodas apie Hilą randamas I a. romėnų poeto Valerijaus Flako *Argonautikoje* (Val. Flac. *Argon.* III. 481–740; IV. 1–57). Išsamiau žr. R. W. Garson, „The Hylas Episode in Valerius Flaccus’ *Argonautica*“, *The Classical Quarterly*, 1963, 13, 260–267. Antikos pabaigoje mito apie Hilą motyvus panaudojo poetai Askonijus ir Drakontijus.

² „Kas apie Hilą nėra dainavęs?“ (vert. A. Dambrauskas)

³ Straipsnyje scholijų citatos pateikiamos iš *Scholia in Apollonium Rhodium vetera*, recensuit Carolus Wendel, Berolinum: apud Weidmannos, 1935.

⁴ *Argonautikos* scholijuose minima, kad kažkoks mums nežinomas poetas Kínaitonas poemoje *Herakléja* pasakojo, jog kiječiai prisiekė Herakliui nenustoti ieškoti Hilo (schol. ad Ap. Rhod. I. 1355: Κιανοὶ ὄμηρα ἔδοσαν Ἡρακλεῖ καὶ ᾤουσιν μὴ λήξειν ζητούντες Ὑλαν [...] Κιναίθων ἰστορεῖ ἐν Ἡρακλείᾳ). Pasak tų pačių scholijų, logografas Helanikas, skirtingai nei Apolonijas, Hilą laikė esant Teomeno sūnumi (schol. ad Ap. Rhod. I. 1207: τὸν Ὑλαν ὁ μὲν Ἀπολλώνιος Θειοδάμαντος φησὶν υἱὸν εἶναι, Ἑλλάνικος δὲ Θειομένους). Mitas apie Hilą minimas Aristofano komedijos *Plutas* scholijuose (schol. ad Aristoph. *Plut.* 1127).

⁵ Ἀστακίδην τὸν Κοῦητα, τὸν αἰπόλον,
ἦρπασε Νύμφη
ἔξ ὄρεος, καὶ νῦν ἱερός Ἀστακίδης.
οὐκέτι Δικταίησιν ὑπὸ δρυσίν, οὐκέτι
Δάφνιν
ποιμένες, Ἀστακίδην δ’ αἰὲν ἀεισόμεθα.

⁶ Heraklio mylimojo Hilo nereikėtų painioti su bendravardžiu Heraklio ir Dejaneiros sūnumi (Apollod. II. 7. 7; II. 8. 1–2; Soph. *Trach.*).

⁷ Pindaro versijoje Heraklis niekur neatsilieka nuo argonautų ir kartu su jais sėkmingai pasiekia Kolchidę (Pind. *Pyth.* IV. 171 sqq.).

neapsunkina pasakojimo šalutinėmis mitinėmis reminiscencijomis, bet, kaip dera bukolikų autoriui, praturtina epiliją gamtos motyvais, paminėdamas pievoje augančių augalų pavadinimus, ir išvardija šaltinio dugne ratelį šokiančių trijų nimfų vardus:

χάλκεον ἄγγος ἔχων. τάχα δὲ
κράναν ἐνόησεν
ἡμένω ἐν χώρῳ περὶ δὲ θρούα
πολλὰ πεφύκει,
κυάνεόν τε χελιδόνιον χλωρόν
τ' ἀδιάντων
καὶ θάλλοντα σέλινα καὶ
εὐλιτενῆς ἄγρωστις.
ὕδατι δ' ἐν μέσσω Νύμφαι χορὸν
ἀρτίζοντο,
Νύμφαι ἀκοίμητοι, δεῖναι θεαὶ
ἀγρωῖώταις,
Εὐνίκα καὶ Μαλὶς ἔαρ θ' ὀρώσασα
Νύχεια⁸ (Theoc. XIII. 39-46).

Svarbiausias dėmesys epilijoje skiriamas pagrindinio veikėjo Heraklio jausmams atskleisti. Prisiminęs Heraklio pergalę prieš Nemėjos liūtą (Theoc. XIII. 6) ir pavadinęs didvyrį *variaširdžiu* (χαλκεοκάρδιος)⁹, poetas vėliau jį vaizduoja kaip vargšą minkštaširdį įsimylėjęlį, nesugebantį atsispirti aistrai. Σχέτλιου οἱ φιλέοντες – ironiškai sušunka poetas,

⁸ Nešdamas vario ąsotį Hilas netrukus pamatė Gilią vagą šaltinio, žolėm apaugusią. Žėlė Tamsios ugniažolės ten, žali adiantai kerojo, Skleidė žiedus salierai, aplink šunažolės vijos. Šoko šaltinio dugne neužmiegančios nimfos ratelį, Nimfos šios – deivės grėsmingos kaimiečiams – Eunikė, Malidė

Ir Nichėja, kurios akyse pavasaris spindi (visi straipsnyje cituojami vertimai – straipsnio autorės).

⁹ Teokritas sukuria naujądarą χαλκεοκάρδιος (*variaširdis*) pagal homerinį epitetą χαλκεοθώραξ (*variašalmis*), kuriuo *Iliadoje* apibūdinami drašūs helėnai (Hom. *Il.* IV. 448; VIII. 62). Taip pat ironiškai kūrinio pabaigoje Heraklis pavadinamas λιπωναύτης – *palikušiu laivąjūreiviu*. Šis Teokrito naujadaras sukurtas pagal analogiją su žodžiu ἀργοναύτης.

pasakodamas, kaip genamas meilės kančių narsusis herojus blaškosi po pakrantę, ieškodamas dingusio mylimojo.

Kiek kitaip Hilo epizodas perteiktas Apolonijo Rodiečio *Argonautikoje*. Šiuo epizodu baigiasi pirmoji *Argonautikos* knyga (Ap. Rhod. I. 1187–1357)¹⁰. Apolonijo pasakojimas apie Hilą ilgesnis (jį sudaro beveik 200 eilučių) nei Teokrito. Helenistinio epo autorius neapsiriboja vien Hilo epizodu, bet išplečia pasakojimą, pateikdamas faktų apie herojų praeitį ir ateitį. Poemoje užsimenama, kad Hilas – ne Heraklio sūnus, bet globotinis, kurį Heraklis ėmėsi auginti, užmušęs berniuko tėvą driopą Tejodamantą (Ap. Rhod. I. 1212–1214). Digresijos atitraukia skaitytojus nuo pagrindinio pasakojimo, blaško jų dėmesį. Tai, atrodo, pajunta ir pats Apolonijas, pareiškdamas: *Bet dėl šių kalbų galiu nuo giesmės aš nuklysti* (Ap. Rhod. I. 1220). Apolonijas Rodietis sugalvoja kitokią, nei Teokritas, priežastį, kodėl Heraklis atsiduria miške: kai išplaukė iš Kidziko pusiasalio argonautai pavargę liaujasi irkluoti, juos visus atstoja vienas Heraklis. Jis taip įnirtingai darbuojasi irklu, kad perlaužia jį per pusę, todėl, išlipęs į Misijos krantą, nori surasti medį, iš kurio galėtų pasidaryti naują irklą (Ap. Rhod. I. 1160–1171). Įspūdinga scena, kai Heraklis, nusimetęs liūto kailį, strėlinę ir lanką, išrauna didžiulę pušį. Tuo metu jo globotinė Hilą, išėjusi naktį parnešti vandens, ryškios mėnesienos šviesoje pamato šaltinio nimfą¹¹ ir juo susižavi:

¹⁰ *Argonautika* kompoziciniu atžvilgiu atrodo tarsi sudurstyta iš atskirų, kai kada tarp savęs nesusijusių epizodų. Panaši ir kai kurių Teokrito epilijų kompozicija, sudaryta iš atskirų epizodų. Žr. Audronė Kudulytė-Kairienė, „Teokrito epilijų ypatybės“, *Literatūra*, 2002, 44 (3), 29–36.

¹¹ Skirtingai nuo Teokrito, Apolonijas nenurodo nimfos vardo.

ἡ δὲ νέον κρήνης ἀνεδύετο
 καλλιναίοιο
 νύμφη ἐφουδατὴν· τὸν δὲ σχεδὸν
 εἰσενόησεν
 κάλλει καὶ γλυκερῆσιν
 ἔρουθόμενον χαρίτεσσιν,
 πρὸς γὰρ οἱ διχόμηνας
 ἀπ' αἰθέρος ἀνγάζουσα
 βάλλε σελιναίη· τῆς δὲ φρένας
 ἐπτοίησεν
 Κύπρις, ἀμηχανίη δὲ μόλις
 συναγείρατο θυμόν.¹²
 (Ap. Rhod. I. 1228–1233)

Argonautikoje Hilo epizode dalyvauja daugiau veikėjų nei minėtame Teokrito epilijuje. Nimfos pagrobto Hilo šauksmą išgirsta argonautas Polifemas. Bėgdamas į pagalbą nimfos pagrobtam vaikinui, jis susitinka Heraklį. Abu jie leidžiasi ieškoti dingusio Hilo. Skirtingai nei Teokrito kūrinyje, Apolonijo versijoje argonautai, nepastebėję, kad laive nėra Heraklio ir Polifemo, išplaukia. Jau būdami jūroje, jie pasigenda bendražygių, pasimeta, nežino, ką daryti, nori grįžti atgal, tačiau iš jūros išniręs dievas Glaukas išpėja juos to nedaryti, nes tokia buvusi Dzeuso valia (Ap. Rhod. I. 1315–1325). Nepastebimai Hilo epizodas *Argonautikoje* perauga į pasakojimą, koks likimas laukia krante likusių Polifemo ir Heraklio.

Istoriją apie Hilą buvo papasakojęs ir helenistinis poetas Nikandras, gyvenęs II a. pr. Kr. ir pagarsėjęs didaktinėmis mokslinėmis poemomis *Θηριακά (Vaistai nuo gyvūnų įkandimų)* ir *Ἀλεξιφάρμακα (Priešnuodžiai)*. Be šių poemų, Nikandras

¹² Tik staiga iš gelmės graziatėkmio šaltinio išnirio Nimfa vandens ir tuojau pastebėjo stovintį Hilą. Buvo jisai dailus, spindėte spindėjo jo grožis. Tviskė šviesi pilnatis. Danguje žibėdamas mėnuo Ryškiai apšvietė Hilą. Kipridė suvirpino nimfos Širdį, kuri, iš pradžių sutrikusi, vėl atsigavo.

buvo parašęs ir kitų, mūsų dienų nepasiekusių, veikalų. Vienas iš jų – mitologinis epas *Ἐτεροιούμενα*¹³, kurį sudarė keturios knygos. Jame autorius pasakojo apie įvairių mitinių veikėjų virsmą augalais, gyvūnais ir t. t. Spėjama, kad šis neišlikęs Nikandro epas buvo gerai žinomas romėnams ir turėjo nemažą įtaką Ovidijaus *Metamorfozėms*. Duomenų apie Nikandro epą *Ἐτεροιούμενα* randame II a. gyvenusio graikų gramatiko Antonino Liberalio veikale *Μεταμορφώσεων Συναγωγή (Metamorfozių rinktinė)*, kur glaustai ir aiškiai, ne eilėmis, bet proza atpasakojamos Nikandro ir kitų autorių aprašytos istorijos apie mitinių veikėjų pasivertimus. Antoninas Liberalis nurodo, kad Nikandras mitą apie Hilą išdėstė antrojoje *Ἐτεροιούμενα* knygoje (*Ἱστορεῖ Νικάνδρος Ἐτεροιοιμένων β'*). Joje pasakojama, kaip Hilą (Nikandras jį vadina Keiko sūnumi) pagrobė Askanijo upės nimfos ir, kad jo nerastų Heraklis, pavertė aidu. Nesuradęs mylimojo Heraklis grįžo į laivą ir išplaukė, o krante paliko Polifemą toliau ieškoti Hilo. Mirus Polifemui, vietos gyventojai iki šiol prie upės rengia aukojimus. Jų metu žynys triskart garsiai šaukia Hilą ir triskart jam atsiliepia aidas¹⁴. Tokiu

¹³ Šio veikalo pavadinimas dažnai transkribuojamas lotyniškaisiais rašmenimis *Heteroioumena*. Graikišką epo pavadinimą galima išversti *Pasivertimai* arba *Metamorfozės*.

¹⁴ νύμφαι δὲ δείσασαι τὸν Ἡρακλέα, μὴ αὐτὸν εὖροι κρυπτόμενον παρ' αὐταῖς, μετέβαλον τὸν Ὑλαν καὶ ἐποίησαν ἠχώ καὶ πρὸς τὴν βοήην πολλακίς ἀντεφώνησεν Ἡρακλεῖ· καὶ ὁ μὲν ὡς οὐκ ἐδύνατο πλείστα ποιησάμενος ἐξευρεῖν τὸν Ὑλαν, παρεγένετο πρὸς τὴν ναῦν καὶ αὐτὸς μὲν ἔπλει μετὰ τῶν ἀριστέων. Πολύφημον δὲ καταλείπει ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ὁ μὲν ὡς οὐκ ἐδύνατο πλείστα ποιησάμενος ἐξευρεῖν τὸν Ὑλαν, παρεγένετο πρὸς τὴν ναῦν καὶ αὐτὸς μὲν ἔπλει μετὰ τῶν ἀριστέων. Πολύφημον δὲ καταλείπει ἐν τῷ χωρίῳ, εἴ πως δύναιτο ζητῶν ἐξευρεῖν αὐτῷ τὸν Ὑλαν· καὶ ὁ μὲν

būdu Nikandro kūrinys pasakojimas apie Hilą įgyja etiologinio mito elementų¹⁵. Šia mito versija, matyt, rėmėsi Vergilijus (Verg. *Ecl.* 6. 43–44). Apie Nikandro papasakotą Hilo mitą užsimena *Argonautikos* scholijai, kurie nurodo, kad, pasak Nikandro, Hilą pagrobęs visos upės nimfos, o pasak Apolonijo – tik viena¹⁶.

Argonautų mito epizodai minimi ir įžymaus helenistinės epochos poeto Kalimacho etiologinės poemos *Priežastys* pirmojoje knygoje. Iš išlikusių šios knygos fragmentų galima spręsti, kad mūza Kaliope, atsakinėdama į poeto klausimus, aiškina, kaip Anafės saloje atsirado Apolono Spindinčiojo (Αιγλήτης) kultas (fr. 7)¹⁷. Šio kulto atsiradimo priežastys aiškinamos ir ketvirtąjoje *Argonautikos* knygoje (Ap. Rhod. IV. 1709–1719). Kituose pirmosios *Priežastų* knygos fragmentuose kalbama apie argonautų išplaukimą iš Kolchidės į Haimoniją (fr. 7. 25–26), apie jų išsilaipinimą Ilirijos pakrantėje (fr. 11) ir apsilankymą fajakų saloje (fr. 12), apie jūreivius užklupusį tirštą rūką ir Jasono kreipimąsi į Apoloną pagalbos¹⁸ (fr. 18) ir t. t.¹⁹ Visi

šie epizodai turi atitikmenų *Argonautikoje*. Matyt, Kalimacho papasakota argonautų mito versija buvo labai panaši į apoloniškąją, skyrėsi tik atskiros detalės²⁰. Įdomu, kad toje pačioje *Priežastų* knygoje (fr. 24–25) minimas Tejodamantas, kuris *Argonautikoje* įvardijamas kaip Heraklio užmuštas Hilo tėvas (Ap. Rhod. I. 1212–1219). Apolonijas ir Kalimachas nurodo skirtingas priežastis, dėl kurių buvo nukautas Tejodamantas. Pagal Kalimacho versiją (fr. 24–25) Heraklis, sutikęs Tejodamantą, paprašė maisto savo alkanam sūnui. Kai Tejodamantas atsisakė sušelpiti alkaną, supykęs Heraklis Tejodamantą užmušė²¹. Nors išlikusiuose *Priežastų* fragmentuose nerandame paminėto Hilo vardo, bet Kalimacho pateikta istorija, kaip Heraklis užmušė Tejodamantą, turi bendrų sąsajų su *Argonautikos* versija. Pasak Apolonijo, Heraklis ieškojo bet kokios dingsties kariauti su driopais, todėl sutikęs vieną iš jų, ariantį lauką Tejodamantą, pareikalavo, kad šis atiduotų jam jautį. Tejodamantui atsisakius tai padaryti, Heraklis jį nužudė ir pasiėmė nužudytojo sūnų Hilą²². Galima

Πολύφημος ἔφθη τελευτήσας. Ὑλα δὲ θύουσιν ἄχρι νῦν παρὰ τὴν κρήνην οἱ ἐπιχώριοι καὶ αὐτὸν ἐξ ὀνόματος εἰς τοὺς 4 ἱερῆς φωνεῖ καὶ εἰς τοὺς 4 ἀμείβεται πρὸς αὐτὸν ἦχώ. (Ant. Lib. XXVI. 4).

¹⁵ Kaip nurodo Strabonas (*Geogr.* XII. 564), Marmuro jūros pakrantėje, netoli Prusos miesto buvo išlikęs Hilo kultas. Prie šaltinio, į kurį, pasak mito, nimfos įtraukė Hilą, buvo aukojamos aukos, o paskui atliekamas ritualas: procesijos dalyviai klaidžiodavo po kalnus, šaukdami Hilo vardą.

¹⁶ Schol. ad Ap. Rhod. I. 1236: καὶ Νικάνδρος ἐν τῷ β' τῶν Ἐτεροουμένων ὑπὸ πασῶν φησὶν αὐτὸν ἀρπαγῆναι νυμφῶν· ὁ δὲ Ἀπολλώνιος ὑπὸ μιᾶς.

¹⁷ Straipsnyje Kalimacho fragmentai cituojami iš leidinio: Callimachus, *Fragmenta*, ed. R. Pfeiffer, Oxonii: e typographo Clarendoniano, 1965.

¹⁸ Plg. Ap. Rhod. IV. 1694–1710.

¹⁹ Daugiau pavyzdžių žr. M. Anette Harder, „Intertextuality in Callimachus *Aetia*“. *Entretiens sur l'antiquité Classique. Callimaque*, 2001, T. XLVIII, Vandœuvres-Genève, 218–223.

²⁰ Pvz., Euripido *Medėjos* scholijuose paminimas Apsirto nužudymas *Argonautikoje* ir nurodoma, kad pagal Kalimacho versiją Medėja nužudo Apsirtą tėvo namuose tėvynėje. Žr. schol. ad Eur. *Med.* 1334: κτανούσα γὰρ δὴ σὸν κάσιν>· παρὰ τὴν ἑστίαν γὰρ ἀνείλε τὸν Ἀψυρτον. ἢ ἐπὶ τῷ βωμῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς [καὶ] Ἀπολλώνιος φησιν, ἢ ἐπ' οἴκου ἐν τῇ πατρῴδι, ὡς Καλλιμάχος.

²¹ Plg. Call. fr. 22–23, kur pasakojama istorija, kaip Heraklis, atėmęs iš Lindo valstiečio jautį, jį suvalgė. Kalimacho himne Artemidei (Call. *Hymn.* III. 159–161) poetas, paminėdamas Heraklio ir Tejodamanto susitikimą, akcentuoja Heraklio rajumą. Žr. taip pat Apollod. II. 5. 11.

²² *Argonautikos* scholijai pateikia dar vieną, kontaminuotą, versiją, kurioje minimi Hilas (Ὑλας) – Heraklio sūnus ir antrasis Hilas (Ὑλας) – Tejodamanto sūnus. Heraklis su žmona Dejaneira ir judviejų sūneliu Hilu atvyksta į driopų šalį. Ten, sutikęs Tejodamantą, paprašo maisto sūnui. Tejodamantui atsisakius jo duoti, Heraklis

spėti, kad Kalimachas poemoje *Priežastys* buvo papasakojęs (galbūt labai glaus-tai) Hilo mitą²³. Šią hipotezę paremia ir *Argonautikos* scholijai, nurodantys, kad jaunuoliui (t. y. Hilui) nedera vaikščioti su variniu ąsočiu (χαλκήνη σὺν κάλπιδι). Pa-sak scholijų autoriaus, tinkamesnis žodis yra ἀμφορεύς, kurį vartoja Kalimachas²⁴. Nors akivaizdžių įrodymų apie Kalimacho kūrybos įtaką Apolonijui Rodiečiui nėra daug²⁵, galima spėti, kad kurdamas Hilo epizodą, Apolonijas išplėtė ir papildė savo pasakojimą, pasinaudodamas *Priežastyse* išdėstyto mito variantu apie Heraklio ir Tejudamanto susitikimą.

Teokrito ir Apolonijo kūryboje visas Hilo epizodas komponuojamas labai panašiai: po argonautų pasiruošimo nakčiai eina scena, kai Hilas išeina vandens, pas-kui – upelio nimfų šokis, Heraklio klajonės po mišką ieškant Hilo ir t. t.²⁶ Panaši ir abiejų epizodų leksika, ir palyginimai,

parjauna vieną jo jautį. Supykęs Tejudamantas sukurs-to driopus prieš Heraklį, bet šis juos įveikia ir išveja iš šalies, o pats pasiima Tejudamanto sūnų (schol. ad Ap. Rhod. 1212: [...] ἔπειτα προΐων ἔφερον καὶ Ὑλλον τὸν υἱὸν [...] τοῦ παιδὸς πεινῶντος [...] συντυχῶν τῷ Θειοδάμαντι ἠτείτο ὀλίγην τροφήν. ὁ δὲ οὐκ ἐδίδου. ὀργισθεὶς δὲ ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἀποσπάσας αὐτοῦ τὸν ἕνα βοῦν, θύσας εὐωχεῖτο. ὁ δὲ Θειοδάμας ἐλθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐστράτευσε καθ' Ἡρακλέους, καὶ [...] ὁ Ἡρακλῆς [...] περιγενόμενος δὲ αὐτῶν καὶ ἀνελὼν τὸν Θειοδάμαντα ἐδέξατο τὸν τούτου υἱὸν Ὑλαν, καὶ τὸ πᾶν δὲ ἔθνος διὰ τὴν ληστείαν μετῴκισεν.

²³ Tokią nuomonę išsako Teokrito kūrybinio pali-kimo leidėjas A. S. F. Gow. Žr. *Theocritus*, ed. A. S. F. Gow, Cambridge: University Press, 1952, 231.

²⁴ Schol. ad Ap. Rhod. I. 1207: ἀπρεπὲς δὲ νεανίαν ὕδριαν βαστάζειν [...] πιθανώτερον δὲ ἦν ἀμφορέα εἰπεῖν, ὡς Καλλίμαχος.

²⁵ Scholijai pažymi, kad *Argonautikos* I. 1309 eilu-tė kai tā mēn ὡς ἡμελλε μετὰ χρόνον ἐκτελέεσθαι yra paimta iš Kalimacho poezijos (fr. 222). *Argonau-tikos* leidėjas George W. Mooney nurodo ir daugiau eilučių, kuriose galima išvelgti Kalimacho įtaką. Žr. *The Argonautica of Apollonius Rhodius*, ed. by George W. Mooney, Amsterdam: Adolf M. Hakkert, 1964, 25.

²⁶ Išsamiau žr. A. S. F. Gow, *op. cit.*, 231–245.

todėl neabejojama, kad vienas iš šių poetų rašė apie Hilą, jau žinodamas literatūrinio oponento variantą, kuriuo galėjo pasinau-doti. Sunku nustatyti, kuris pirmasis – Apolonijas ar Teokritas – aprašė Hilo mitą. Diskusija šiuo klausimu, prasidėjusi nuo U. Wilamowitz'o laikų, trunka iki šių die-nų²⁷. Vieni mokslininkai, U. Wilamowitz'o pavyzdžiu²⁸, teigia, kad pirmiausia buvusi sukurta *Argonautika*²⁹. Anot šios versijos, pasirodžius poemai, literatūrinis Apolonijo Rodiečio priešininkas Teokritas parašęs du epilijus (XIII – apie Hilą ir XXII – apie Po-lideuko ir bebrikų vado Amiko dvikovą), kuriuose vaizduojami *Argonautikoje* apra-šyti įvykiai, kad parodytų, kaip galima gy-vai ir įdomiai papasakoti tuos pačius mito epizodus. Kitų antikinės literatūros tyrėjų nuomone, pirmiausia buvo sukurtos Teo-krito idilės, o paskui – *Argonautika*³⁰.

Šią nuomonę sustiprina tai, kad Teokri-to XIII idilė yra didaktinės paskirties epi-lijas, adresuotas poeto draugui Nikijui³¹.

²⁷ Išsamiau apie šią polemiką žr. Mary Margolies DeFores, *Apollonius' Argonautica – A Callimachean Epic*, Leiden: Brill, 1994, 12–14. Kenneth Mauerhofer, *Der Hylas-Mythos in der antiken Literatur. Beiträge zur Altertumskunde*, Munich-Leipzig: K.G. Saur, 2004; Adolf Köhnen, „Hellenistic chronology: Theocritus, Callimachus and Apollonius Rhodius“, *A Companion to Apollonius Rhodius*, ed. by T. D. Papanghelis and A. Rengakos, Leiden, 2001, 73–92.

²⁸ Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, *Die Textgeschichte der griechischen Bukoliker*, Berlin: Weidmann, 1906, 178.

²⁹ Mastronarde, „Theocritus' Idyll 13: Love and the Hero“, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 1968, 99, 273–290; A. S. F. Gow „The Thirteenth Idyll of Theocritus“, *Classical Quar-terly*, 1938, 32, 10–17 ir kt.

³⁰ Adolf Köhnen, „Apollonius' Argonautica“, *A Companion to Hellenistic Literature*, ed. by James J. Clauss and Martine Cuypers, Blackwell Publishing, 2010, 142.

³¹ Nikijo vardas taip pat minimas XXVIII Teokrito idilėje ir VIII epigrame. *Palatino antologijoje* Nikijui priskiriamos kelios epigramos.

Šiam, matyt, artimam Teokrito bičiuliui, poetui ir gydytojui, buvo skirtas ir kitas, XI, Teokrito epilijas *Kiklopas*. Guosdamas nelaimingai įsimylėjusį bičiulį, Teokritas parodo, kad dėl meilės kenčia ne tik žmonės, bet ir pusdieviai, todėl pasakoja mitus apie Heraklį ir Hilą, kiklopą Polifemą ir nimfą Galatėją. Teokrito scholijai pažymi, kad į poeto pamokymus, jog įsimylėjus reikia guostis poezija, Nikijas, pats būdamas poetas, atsakė eilėmis:

ἦν ἄρ' ἀληθές τοῦτο, Θεόκριτε· οἱ
 γὰρ Ἔρωτες
 ποιητὰς πολλοὺς ἐδίδαξαν τοὺς πρὶν
 ἀμούσους.³²

Taigi peršasi mintis, kad Teokritas rašė epiliją apie Hilą ne tam, kad sukritikuotų Apoloniją, bet siekdamas nuraminti ir pamokyti savo įsimylėjusį bičiulį. Reikia atkreipti dėmesį, kad kitas Teokrito kūrinys, kuriame vaizduojami *Argonautikoje* aprašyti įvykiai – XXII idilė *Dioskūrai*, yra iš dviejų dalių sukomponuotas himnas. Pirmoje dalyje pasakojama apie Polideuko ir Amiko dvikovą (plg. Ap. Rhod. II. 1–153), antroje – apie Dioskūrų ir Ido bei Linkėjo susidūrimą. Šis susidūrimas nėra minimas *Argonautikoje*. Jei Teokritas šiuo himnu būtų tikrai norėjęs sukritikuoti savo literatūrinį priešininką, jis ir antrajai kūrinio daliai būtų parinkęs sceną, aprašytą Apolonijo poemoje.

Kad Teokrito idilė, kurioje pasakojama Hilo pagrobimo istorija, galėjo turėti įtakos Apolonijui, kuriančiam savąjį šio mito variantą, parodo ir kai kurios pasakojimo

detalės. Teokritas Heraklį, skubantį į pagalbą Hilui, lygina su liūtu:

ὡς δ' ὅπότε ἠρυγένης ἀπόπροθι
 λῖς ἔσακούσας
 νεβροῦ φθεγξαμένης τις
 ἐν οὖρσειν ὠμοφάγος λῖς
 ἐξ εὐνάς ἔσπευσεν ἑτοιμοτάταν
 ἐπὶ δαίτα·
 Ἡρακλῆς τοιοῦτος
 ἐν ἀτρίπτοισιν ἀκάνθαις
 παῖδα ποθῶν δεδόνητο, πολὺν
 δ' ἐπελάμβανε χῶρον³³
 (Theoc. XIII. 61-65).

Panašus palyginimas randamas *Argonautikoje*, kai Hilui į pagalbą bėgantis Polifemas lyginamas su puolančiu laukiniu žvėrimi:

βῆ δὲ μεταίξιας Πηγέων σχεδόν,
 ἦύτε τις θῆρ
 ἄγριος, ὃν ῥά τε γῆρως
 ἀπόπροθεν ἵκετο μῆλων,
 λιμῶ δ' αἰθόμενος μετανίσσεται,
 οὐδ' ἐπέκυρσε
 ποιμνησιν, πρὸ γὰρ αὐτοῖ
 ἐνὶ σταθμοῖσι νομῆες
 ἔλσαν· ὁ δὲ στενάχων βρέμει
 ἄσπετον, ὄφρα κάμησιν –
 ὡς τότ' ἄρ' Εἰλατίδης μεγάλη
 ἔστενεν, ἀμφὶ δὲ χῶρον
 φοῖτα κεκληγῶς, μελέη
 δέ οἱ ἔπλετ' αὐτή³⁴.

³³ Taip, kaip liūtas plėšrus plačiakartis, išgirdęs bėgiojant

Elnę po kalnus, tuojau pašoka, šviežienos ištroškęs,

Skuba, guoli palikęs, prie gatavo veržias laimikio, Taip ir Heraklis, dygius erškėčių krūmokšnius išmaišęs,

Genamas meilės vaikinui, visą vietovę aplakstė.

³⁴ Puolė greitai tada Polifemas bėgti prie Pegių Kaip laukinis žvėris, išgirdęs avelių bliovimą, Vejamas alkio puola, tačiau gyvulių nesuranda – Būna piemenys spėję bandas suginti į tvartus. Kaukia tuomet žvėris, kol visai jėgų netebenka.

³² Tavo tiesa, Teokrite, net tuos, kuriems svetimos mūzos Buvo anksčiau, Erotai išmokė būti poetais.

Teokrito idilėje Heraklio elgesys, jo didžiulis noras bet kokia kaina išgelbėti Hilą visai suprantamas – jaunuolis yra jo meilužis. *Argonautikoje* audringa Polifemo reakcija, riksmas, lakstymas, išgirdus Hilo šauksmą, atrodo neadekvatūs situacijai, nes Hilas nėra Polifemo mylimasis, o tik jo bendražygis. Galima spėti, kad sekdamas Teokritu Apolonijas Rodietis sukūrė minėtąjį Polifemo palyginimą, bet visai neatsižvelgė į kontekstą, veikėjų santykius ir jausmus.

Prie įrodymų, patvirtinančių, kad Teokritas padarė įtaką Apolonijui kuriant Hilo epizodą, galėtume priskirti dorėninę vyriškos giminės ā-kamienio daiktavardžio vienaskaitos kilmininko formą Ὑλα³⁵. Tokia forma pavartota ir XIII Teokrito idilėje³⁶. *Argonautikos* kalba dažnai dirbtinai archajizuojama, joje vartojama daug homerizmų, įvairių tarminių žodžių, bet dorėnų tarmės formų beveik nėra. Tikėtina, kad toks kilmininkas pasakojime apie Hilą atsirado dėl Teokrito, kurio kalba nuspaltvinta dorėniniu atspalviu³⁷, įtakos. Iš Teokrito epilijo galėjo būti perimtas ir žodis ἀριστήεις (Theoc. XIII. 17), kuriuo tiek

Teokrito epilijuje, tiek Apolonijo Rodiečio poemoje vadinami argonautai (Ap. Rhod. I. 640, 911, 1082 ir kt.), prielinksnio vartojimas μετὰ su galininkine forma κῶας (plg. Theoc. XIII. 16 ir Ap. Rhod. I. 4; II. 211, 871; III. 58), forma Ἡρακλήην (Theoc. XIII. 73 ir Ap. Rhod. II. 767).

Apolonijo Rodiečio sukurtas Hilo epizodas *Argonautikos* pirmosios knygos pabaigoje labai reikšmingas visai tolesnei poemos įvykių eigai. Šiame epizode atsisveikinama su stipriausiu ir drąsiausiu žygio dalyviu Herakliu. Senojo epo didvyriams atstovaujantis Heraklis per didelis ir per sunkus tiek laivui, tiek visai šiai poemai³⁸, todėl Hilo epizode Heraklis pasitraukia. Kurdamas šį epizodą Apolonijas Rodietis sumaniai pasinaudojo amžininkų kūryba. Perėmęs pasakojimą apie Heraklio ir Tejodamanto susidūrimą iš Kalimacho poemos *Priežastys*, o iš Teokrito epilijo *Hilas* – įvykių išdėstymo tvarką ir leksiką, Apolonijas Rodietis sukūrė savąjį mito variantą, tapusį neatsiejama visos šios helenistinės poemos dalimi.

Šitaip smarkiai sūnus Eilato rėkti pradėjo,

Lakstė šaukdamas, bet jo balsas be tikslo skambėjo.

³⁵ Ap. Rhod. I. 1349–1350: ὀππότε μὴ οἱ / ἦ ζωοῦ εὔροισεν Ὑλα μόρον ἢ ἔθανόντος. ⁶

³⁶ Theoc. XIII. 7: τοῦ χαριέντος Ὑλα.

³⁷ James B. Pearce, „Theocritus and Oral Tradition“, *Oral Tradition*, VIII, 1993, 62.

³⁸ Mary Margolies DeForest, *Apollonius' Argonautica – a Callimachean Epic*, Leiden: Brill, 1994, 64.

THE MYTH OF HYLAS IN HELLENISTIC POETRY

Audronė Kudulytė-Kairienė

S u m m a r y

The article deals with the myth of Hylas in hellenistic poetry. According to the myth, Hylas was a young companion of Heracles. When Heracles joined the expedition of the argonauts, he took Hylas into the

ship. On the coast of Mysia, Hylas went out to fetch water for Heracles, but was kidnapped by nymphs of the spring and vanished without a trace. The story Hylas's seduction of was popular from at least hel-

lenistic times until late antiquity. The poet Nicander (II cent. B. C.) in his lost work *Heteroioumena* made this myth aetiological, explaining how the nymphs abducted Hylas and turned him into the echo. The most famous description of this myth was made by Theocritus, Idyll XIII. Apparently, the story of argonauts and Hylas was treated by Callimachus in his lost poem *Aetia*. It was treated, at great length and with many details and digressions, in the first book

of *Argonautica* (I. 1187–1357). This episode is regarded as one of the most important scenes of Apollonius Rhodius' poem. It is abundantly clear that there is a close relationship between Theocritus' Idyll XIII and the Hylas' episode in *Argonautica*. The problem concerning the priority the Hylas-treatments of Apollonius and Theocritus is discussed in narrative, stylistic, linguistic aspects, and a conclusion is made that it was Theocritus who wrote about Hylas first.

Gauta 2012-10-01

Priimta spaudai 2012-10-23

Autorės adresas:

Vilniaus universiteto

Klasikinės filologijos katedra

Universiteto g. 5, LT-2734 Vilnius

El. paštas: audrkair@yahoo.com